

ТЕМА 4 ТЕХНОЛОГІЯ ГРУПОВОЇ РОБОТИ

План

1. Сутність групової роботи
2. Організація та етапи групової роботи
3. Методи і прийоми групової роботи
4. Організація груп взаємодопомоги

Література

1. Теорії і методи соціальної роботи : підручник для студ. вищих навч. закладів / за ред. Т.В. Семигіної, І.І. Миговича. – К. : Академвидав, 2005. – 328 с.
2. Технологии социальной работы : учебник / под общ. ред. Е.И. Холостовой. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 400 с.
3. Технология социальной работы : учебник / А.А. Чернецкая и др. – Ростов н/Д: Феникс, 2006. – 400 с.
4. Фирсов М.В. Психология социальной работы: Содержание и методы психосоциальной практики : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / М.В. Фирсов, Б.Ю. Шапиро. – 2-е изд., стереотип. – М.: Академия, 2005. – 192 с.
5. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи : навч. посіб. / В.М. Шахрай. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 464 с.

1. Сутність групової роботи

Соціальна робота з групою – сукупність методів, які використовуються з метою надання людині допомоги через передачу групового досвіду для розвитку її фізичних і духовних сил.

Під **технологіями групової роботи** слід розуміти спільну діяльність людей, які, працюючи в невеликих *групах* над певними завданнями і проблемами, самостійно спрямовують свою діяльність, вибирають засоби своєї роботи і встановлюють норми взаємодії.

Група – відносно стійка сукупність людей, об'єднаних спільними цінностями, нормами, цілями, системою відносин, взаємовпливів і включених до типових для них різновидів та форм діяльності.

Діяльність груп може мати різні цілі, завдання й спрямованість, що зумовлює конкретні дії їхніх учасників у подоланні власних труднощів і задоволенні потреб.

Виділяють такі типи груп (див. табл. 7.1):

Класифікація груп

Класифікаційна ознака	Типи груп
За розміром	- мікрогрупи (2–3 особи); - малі групи (до 20 осіб); - великі групи.
За складом	- гомогенні (однорідні); - гетерогенні (різномірні).
За часом існування	- довготривалі; - короткотривалі.
За можливістю відновлення складу	- відкриті; - закриті
Відповідно до методів та технік, які використовуються у роботі	- психоаналітичні (орієнтовані на особистість); - групи психодрами; - трансактного аналізу; - раціонально-емоційної терапії; - радикальної дії; - гештальтгрупи та ін.
За основною метою діяльності	1) групи вдосконалювання особистості й навчальні групи (<i>групи зустрічей</i>); 2) Т-групи (удосконалювання навичок міжособистісного спілкування); 3) групи подолання проблем (розв'язання життєвих і особистісних труднощів); 4) лікувальні групи (для людей з різними психічними розладами, що проявляються в їхній емоційній сфері й поведінці).
За способом реалізації мети	1) групи, орієнтовані на процес; 2) групи, зосереджені на завданні (наприклад, освітні групи); 3) психотерапевтичні (консультативні) групи; 4) групи взаємопідтримки, взаємодопомоги, самокеровані групи; 5) групи, орієнтовані на дію.

Соціальна групова робота включає різні **види діяльності**:

1. Розвиток цілої групи й окремого члена групи.
2. Розвиток взаємної допомоги й підтримки серед членів групи.
3. Використання групового процесу для життєдіяльності групи.
4. Розвиток автономності в групі.

Основні цілі соціальної групової роботи:

- посередницький обмін між клієнтами;
- спілкування;
- самоусвідомлення існуючих проблем;
- реалістичне оцінювання своїх проблем;
- прийняття соціальних норм і цінностей.

Комплектування груп здійснюється відповідно до вимог (див. рис. 7.1).

Чинники, що **сприяють** груповій роботі:

- адекватність складу групи тим завданням, які вона вирішує;

- значущість завдання для всіх її учасників;
- оптимальний склад і чисельність групи;
- гармонійний розподіл ролей.

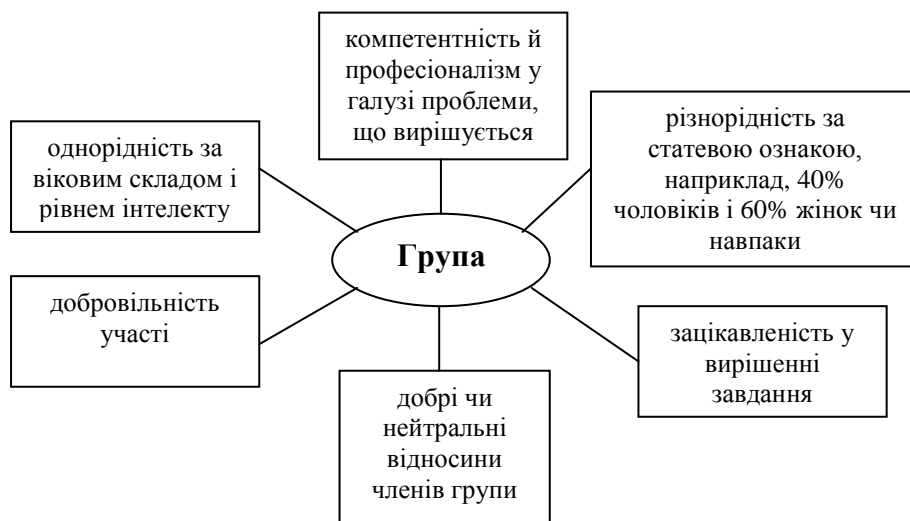

Рисунок 7.1. – Вимоги до комплектування групи.

Чинники, що **ускладнюють** групову роботу:

- незначущість завдання, заради якого створена група;
- досить жорсткі умови її існування;
- поганий лідер;
- неефективні способи ведення групової роботи;
- склад групи, що не підходить для вирішення завдання;
- багаточисельність групи;
- рідкі і нетривалі зустрічі;
- надія на легкий і швидкий успіх;
- необґрунтована надія на соціального працівника.

2. Організація та етапи групової роботи

Структурні елементи процесу групової соціальної роботи:

1. Планування роботи.
2. Проведення зустрічей групи.
3. Завершення роботи та її оцінювання.

Планування роботи групи:

- вивчення потреб потенційних клієнтів;
- визначення теми, мети, завдань, очікуваного результату групової роботи;
- визначення складу учасників, їх досвіду та рівня знань;
- визначення тривалості, розпорядку роботи, змісту роботи та методів, які застосовуватимуться у роботі (методи навчання та методи оцінювання результатів діяльності);

- визначення місця роботи групи/проведення занять;
- узгодження діяльності з усіма зацікавленими сторонами (наприклад, адміністрація закладу, лікувальний персонал, психолог, вчителі тощо);
- формування групи та визначення її характеристик (відкрита чи закрита; гомогенна чи гетерогенна; велика чи мала; довготривала чи короткочасна; спрямована на розв'язання внутрішніх чи зовнішніх проблем; з добровільною чи обов'язковою участю);
- складання плану занять.

Проведення зустрічей групи

Зустрічі групи проводяться відповідно до плану занять.

План заняття — це документ, який містить інформацію, потрібну ведучому групи (тренеру) для проведення заняття (тренінгу), посібник і ресурсний матеріал, який дає змогу раціонально й організовано провести заняття.

Компоненти плану заняття:

- 1) назва тренінгу;
- 2) мета тренінгу;
- 3) очікувані результати;
- 4) характеристика групи учасників (наприклад, освітяни, молодь тощо);
- 5) назва заняття;
- 6) основні навчальні методи, які передбачається використати;
- 7) роздаткові матеріали (книги, посібники, тексти, рисунки, таблиці, плакати тощо);
- 8) наочні матеріали (рисунки, таблиці, плакати тощо);
- 9) технічне обладнання та апаратура;
- 10) особливі умови (якщо потрібно) проведення тренінгу;
- 11) конспект заняття.

Типова структура групового заняття (тренінгу) має три частини: вступна, основна, заключна (див. табл. 7.2):

Таблиця 7.2

Типова структура заняття (тренінгу)

Частина заняття	Завдання	Вправи	Тривалість
Вступна	Створення сприятливого психологічного простору. Засвоєння правил роботи групи. Налагодження зворотного зв'язку «учасник – група» та «група – учасник». Створення ситуації рефлексії.	Знайомство. Правила. Розминка. Очікування. Вправи на рефлексію.	До 15 хв. для тренінгів тривалістю 1,5–3 год. До 30 хв. для тренінгів тривалістю 6–8 год.

Основна	<p>Оцінювання рівня поінформованості щодо проблеми.</p> <p>Актуалізація проблеми та конкретних завдань для її вирішення.</p> <p>Надання інформації, засвоєння знань.</p> <p>Прищеплення умінь, навичок.</p> <p>Підбиття підсумків щодо змісту роботи.</p>	<p>Інтерактивні техніки. Вправи на оцінювання групових процесів, стану групи.</p>	<p>Розраховується як різниця загального часу тренінгу та часу, потрібного для проведення вступної та заключної частин разом.</p>
Заклучна	<p>Підбиття підсумків щодо процесу роботи.</p> <p>Оцінювання отриманого досвіду.</p> <p>Налаштування учасників на атмосферу звичайного життя.</p>	<p>Вправи на рефлексію та відновлення сил учасників.</p> <p>Прощання.</p>	<p>До 15 хв. для тренінгів тривалістю 1,5–3 год.</p> <p>До 30 хв. для тренінгів тривалістю 6–8 год.</p>

Конспект заняття включає:

- 1) вступ, де мають бути відображені організація процедури знайомства учасників; організаційні питання (розташування місць для коротких перерв, задоволення гігієнічних потреб учасників, порядок використання мобільних телефонів під час занять тощо); загальний огляд навчального/тренінгового курсу;
- 2) загальний огляд першого заняття;
- 3) *зміст* заняття й методи, що застосовуватимуться, в тому числі наводяться:
 - докладний опис теми;
 - час, відведений для опрацювання кожної теми;
 - зауваження щодо використання технічних засобів;
 - зауваження щодо використання різних методів навчання;
 - зауваження для тренера щодо певних дій (роздати матеріали, виконати певну вправу тощо);
 - порядок підбиття підсумків тренінгу, процедури і вправи, що виконуватимуться на завершення роботи.

До плану додаються **додатки**, які містять усі необхідні додаткові матеріали тренінгу.

3. Методи і прийоми групової роботи

Найпоширеніші методи групової роботи та їх характеристика подані у табл. 7.3.

Таблиця 7.3

Характеристика методів групової роботи

Назва методу	Характеристика методу
Міні-лекція	надання групі необхідної інформації з тих або інших питань в обмежений час (10–15 хв., частіше – 5–10 хв.). Під час міні-лекції розглядається певна проблема, надається інструкція, алгоритм діяльності, окреслюється коло питань, запропонованих до розгляду тощо
Ігрові методи	набір освітніх та тренінгових технік і прийомів, які допомагають подолати проблему, особливо якщо її вирішення вимагає зміни звичних стереотипів поведінки
<u>Різновиди:</u> Ситуаційно-рольові ігри	учасники виконують певні ролі, моделюючи реальну життєву ситуацію
Рольові ігри	учасники групи взаємодіють відповідно до розподілених ролей і обставин, але вони не обов'язково відображають реальну життєву ситуацію
Ділові ігри	спрямовані на розв'язання реальних виробничих питань в ігровій формі; учасники не приймають чужі ролі, а зберігають власні професійні обов'язки й знання, спрямовують свої зусилля на розв'язання реальних, а не вигаданих проблем
Метод аналізу (вивчення) випадку (Case study)	надання інформації у вигляді фактів, що ґрунтуються на реальній ситуації
<u>Різновиди:</u> Аналіз ситуаційних вправ	ситуаційна вправа – це реальна ситуація, запропонована групі для аналізу. Вона може бути запозичена з досвіду ведучого, колег, з літературних описів, свідчень очевидців
Аналіз критичних випадків	це метод докладного розгляду якоїсь однієї події, з метою усвідомлення досвіду, формулювання висновків та планування дій, які можуть дати позитивні зміни на майбутнє; учасники повинні мати певні базові знання з теми обговорення
“Мозковий штурм”	цей метод тренінгового навчання застосовується як для обговорення всією групою учасників, так і для обговорення в малих групах. Його мета – сформулювати якомога більше ідей на задану тему
Групова дискусія	спільне обговорення будь-якого питання, що дає змогу прояснити (можливо, змінити) думки, позиції й установки учасників групи в процесі безпосереднього спілкування

Назва методу	Характеристика методу
Візуальні методи	інформація, повідомлення, які викладені у вигляді рисунків, графіків, таблиць, плакатів, коротких, яскраво оформлених текстів, римованих речень тощо; для цього тренер використовує записи на фліп-чарті, спеціальних картках, демонструє слайди, плакати, листівки тощо
Фільми та відео	це поєднання вербальних та візуальних методів, яке може виявитися ефективним засобом навчання, особливо якщо тренер спонукає глядачів звернути увагу на певні моменти, які вони бачать на екрані, а згодом закріплює матеріал шляхом обговорення

4. Організація груп взаємодопомоги

Групи взаємодопомоги (самопомоги) – групи, учасники яких, поділяючи певні особисті інтереси, маючи подібний досвід, об'єднуються для співпраці з метою реалізації власних потреб чи потреб громади завдяки обміну інформацією, взаємопідтримці, іноді – представництву.

Для груп взаємодопомоги характерні такі **ознаки**:

- гнучка структура, що зумовлює її мобільність у наданні допомоги;
- участь людей з подібним життєвим досвідом, ситуацією, проблемою, які хочуть і намагаються змінити своє життя;
- почуття причетності; готовність допомагати іншим;
- демократичність у прийнятті рішень з будь-яких питань внутрішньогрупового життя;
- спрямованість індивідуальної і колективної діяльності на задоволення інтересів і потреб учасників групи;
- недопустимість і неможливість використання лідерами (керівниками) системи заохочень і покарань як засобів силового тиску;
- зумовленість діяльності необхідністю протистояти ізоляваності, дискримінації, іншим проявам негативного ставлення громади до певної групи людей;
- віра в групові цінності, колективний ентузіазм;
- обмін інформацією про досвід і зміни, взаємодопомога.

Групи взаємодопомоги можуть **поділятися** на:

- групи, що виникли спонтанно, і групи, що ініційовані спеціалістами;
- групи, що мають програму функціонування і чітко визначену мету, і групи із спонтанною динамікою;
- групи закритого типу, коли склад учасників постійний, і групи відкритого типу, коли допускається зміна складу і прийом нових членів;
- групи, що працюють протягом певного часу, зустрічаються регулярно, і групи, що збираються лише з певних приводів;
- тематичні групи, що об'єднують тих, хто пережив подібний травматичний досвід (групи жертв насильства й ін.), і групи змішані;
- групи, що диференціюються залежно від складу учасників (за статтю,

віком тощо), змішані групи тощо.

Основні **цільові установки** груп взаємодопомоги:

- відреагування й обговорення минулого травматичного досвіду, а також можливого майбутнього;
- мінімізація негативного самосприйняття (“Це трапилось не лише зі мною”);
- вироблення засобів для подолання кризових станів (як психологічних, так і організаційних);
- формування групової згуртованості;
- збереження соціальної (культурної, національної) ідентичності;
- надання комплексної соціально-психологічної підтримки, в тому числі інструментальної (матеріальної), емоційно-психологічної і ціннісно-сислової.

Умови, що забезпечують групову взаємодію:

- кожний учасник групи прагне поважати думку іншого і приймати його почуття;
- кожний учасник групи має право (але не зобов’язаний) висловлюватися і може розраховувати на те, що буде уважно вислуханий, хоча не обов’язково, щоб із ним безумовно погоджувались;
- члени групи повинні бути впевненими в конфіденційності повідомлень про себе, що створює відчуття безпеки;
- члени групи прагнуть до спільного обговорення і вирішення всіх групових (а за домовленістю – і позагрупових) питань.

Рекомендації щодо створення груп взаємодопомоги:

- група формується на основі одного основоположного принципу, за іншими показниками вона може бути різноманітною;
- участь у групі має бути вільною і добровільною;
- група повинна бути спрямована на вирішення актуальних для конкретного кола осіб проблем, на створення у них достатньої мотивації до об’єднання і участі в ній.

Залежно від специфіки групи застосовуються різноманітні **методи** (наприклад, групові дискусії, емпатичні слухання, вправи з техніки ефективного спілкування, релаксація, саморегуляція, обговорення проблем й ін.).

Приклади груп самопомоги у соціальній сфері:

- групи у сфері фізичного здоров’я (для людей, які мають проблеми зі здоров’ям: онкологічні захворювання, ВІЛ/СНІД тощо);
- групи підтримки емоційного та психічного здоров’я (наприклад, для жінок, які зазнали насилля);
- групи для батьків, які мають дітей з особливими потребами;
- групи зміни поведінки (для людей з різними формами залежності);
- групи життєвих змін (наприклад, групи безробітних);
- освітні групи (просвітницька, профілактична робота, напр., дискусійний клуб);
- групи самопомоги в соціальних службах.